

PROMJENE U NAČINU GOSPODARENJA RIBOLOVNIM VODAMA

Poznato je da je princip eksploatacije većine prirodnih izvora u 20. stoljeću uglavnom napušten zbog spoznaje o ograničenosti tih izvora, pa se je prešlo na metode gospodarenja. Na taj se je način mogućnost raspolaganja resursima vremenski znatno produžila, ako ne i trajno. I na tekućim vodama i na jezerima vlada danas isti princip jer se je shvatilo da je to jedini način da se mogućnost u iskorištavanju trajno produži. Metode gospodarenja danas su posve drukčije nego prije, a i tamo gdje ih još eventualno nema, treba ih smjesta uvesti.

Ovaj rad treba poslužiti analizi uzroka tih promjena i određivanju smjera kojim promjene trebaju kretati da bi se športski ribolov mogao održavati na zadovoljavajućoj razini. Kao podloga za analize poslužili su podatci o broju ribolovaca u Europi, kao i broju kormorana čiji se broj (nadamo se) više neće povećavati.

U posljednjih 30–ak godina dogodile su se u gospodarenju europskim ribolovnim vodama velike promjene. One su uvjetovane u prvom redu pojavom velikoga broja športskih ribolovaca kojih je, prema časopisu »Blinker« iz 2005., po pojedinim europskim zemljama ovoliko:

Zemlja	Broj ribolovaca	% stanovništva
Belgija	300 000	3
Bugarska	180 000	2,2
Danska	451 000	8,5
Njemačka	3 300 000	4
Estonija	50 000	3,6
Finska	1 390 000	26,7
Francuska	4 000 000	6,8
Velika Britanija	4 000 000	6,7
Irska	200 000	5,3
Island	55 000	18,3
Italija	900 000	1,6
Letonija	200 000	8,3
Luksemburg	4 000	1

Nizozemska	1 500 000	9,4
Norveška	1 450 000	32,2
Austrija	410 000	5,1
Poljska	600 000	1,6
Portugal	230 000	2,3
Rumunjska	200 000	0,9
Švedska	2 200 000	22,7
Švicarska	350 000	4,9
Slovačka	69 000	1,3
Češka	263 000	2,6
Madarska	325 000	3,2
Cipar	3 000	0,4
Ostali	340 000	-
Ukupno	25 059 000	

Za Hrvatsku, Litvu Makedoniju, Sloveniju, Grčku i Maltu nema podataka pa su one vjerojatno obuhvaćene u rubrici »Ostali«, dok velike zemlje europskog Istoka i nisu spomenute. Inače, u Hrvatskoj je, prema evidenciji HSSRD-a, u godini 2004. bilo 37 628 športskih ribolovaca raznih kategorija, dakle manje od 1%. Toliko je prodano državnih ribolovnica, dok je stvarni broj ribolovaca manji, jer ribolovci, pogotovo oni iz urbanih sredina, kupuju i po nekoliko ribolovnica. Inače, opterećenost ribolovnih voda ribičima i nije velika. Na otprilike 60 000 ha ribolovnih voda, koliko ih ima u Hrvatskoj, dolazi manje od 40 000 športskih ribolovaca (legalnih), što je nešto više od 1,5 ha po ribolovcu. No problem su kormorani i krivolovci koji su često i naoružani, pa su, uz ostale nedaće, kao suše, onečišćenost voda i dr., ulovi ribolovaca skromni.

Drugi važan čimebnik koji djeluje na promjene u športskoribolovnom gospodarstvu jest postojanje oko milijun kormorana koji, da bi preživjeli, godišnje požderu oko 170 000 tona ribe, od čega oko 100 000 tona otpada na tekuće vode, a ostatak na šaranske ribnjake.

Broj ribolovaca i proždrljivost kormorana doveli su do znatne redukcije ribljeg fonda, šteta na ribnjacima, ali i smanjenja ulova ribolovaca. Ribolovne su organizacije različito reagirale na realno smanjenje ulova riba, jer je mogućnost prirodnog uzgoja u rijekama i jezerima znatno manja od prehrambenih potreba kormorana i želja športskih ribolovaca.

Budući da ta pojava nije od jučer, ribolovci su već odavno reagirali smanjenjem dopuštenoga dnevnog ulova i ograničenjem broja ribolovnih dana, pa se tako sjećam da je nakon Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj bilo najprije

dopušteno uloviti 6 komada pastrva ili lipljana i po jednu mladicu na dan. Tijekom godina to se je stalno smanjivalo tako da danas možemo uloviti najviše 2 pastrve dnevno, jednog ili nijednog lipljana, a — uz posebnu dozvolu — samo jednu mladicu godišnje. Na udicama su se počele ukidati kontrakuke pod geslom da se ribe manje oštećuju, premda su istraživanja kanadskoga ribarskog instituta dokazala da je mortalitet riba jednak kod udica s kontrakukom i onih bez nje. Bolji su poznavaoči u tome vidjeli dobar marketinški potez za povećanu prodaju.

Naravno, sve te vatrogasne mjere nisu davale nikakva učinka, jer riba je i dalje sve manje, pa je na nekim vodama ribolov već zabranjen uvođenjem sistema »Catch & Release« (C&R — uhvati i pusti), što je samo eufemizam za zabranu.

Velike su promjene nastale i u načinu poribljavanja. Nekada su se vode poribljavale isključivo ribljom mladi, a pravilu uspješno tamo gdje je ono izvedeno stručno, no danas to malo tko radi. Poribljava se velikim ribama, veličine da ih ne mogu pojesti kormorani. Pojedine atraktivne i dostupne lokacije poribljavaju se odraslim jedinkama, kakve bi — da su ulovljene u prirodnim vodama — imale trofejnu veličinu. Uveden je poseban režim dozvola, čija je cijena znatno veća od vrijednosti uhvaćene ribe. Ribolovni su časopisi puni takvih fotografija, što bi imalo stvoriti iluziju o bogatstvu tih voda, no svaki malo bolji poznavalac odmah vidi da je to riba uzgojena u ribnjaku. Slična je pojava već odavno poznata iz lovstva, gdje je to počelo s fazanima, a završilo s krupnom divljači. Nadalje, i velik broj ulovljene trofejne divljači govori da se je u sam uzgoj uplela i znanost, odnosno da to nije potpuno prirodno uzgojena divljač.

Takva su poribljavanja znatno skuplja i u reprodukcijeskom smislu vrlo ograničena dometa. Poznato je da svaki organizam ima fertilnu dob koja nakon određenoga vremena pada. Takve su ribe svoju optimalnu fertilnu dob ostvarile dok su bile u ribnjacima, pa podmladak od takvih, starih riba, u pravilu, izostaje. One zapravo pružaju lažnu sliku trofejnosti.

Osim toga, i mogućnost nabave velikih riba na ribnjacima također je ograničena i po vrsti, i po veličini. Od 150-ak vrsta slatkovodnih riba koje žive u našim vodama na ribnjacima se uzgaja samo njih desetak, od kojih u znatnijim količinama samo šaran, amur i kalifornijska pastrva. Ostale se ribnjačarske ribe po ribarskoj terminologiji smatraju sporednim ribama od kojih som, smud i štuka u ribnjacima služe tomu da pojedu nepoželjnu ribu kao što su babuška, crvenperka, grgeč, balavac, bezribica (čabačok) i sl., koje konkuriraju u prehrani glavnim uzgojnim ribama i smanjuju ekonomske učinke. Nije, dakle, realno očekivati da će ribnjačari promijeniti svoj proizvodni asortiman i na one ribe koje bi za športski ribolov bile interesantne bez ozbiljnih ekonomskih poticaja. Tako se u nas još dugo neće u ribnjacima uzgajati lipljan, mladica, deverika, klen, bolan i druge, kakve se već uzgajaju u nama susjednim zemljama i njima nasaduju otvorene vode.

Za najatraktivnije športske ribe, kao lipljan, mladica, štika i možda još koja, morat će se pobrinuti sami športski ribolovci. Stoga je potrebno aktivirati onih desetak mrjestilišta koja postoje u Hrvatskoj, od kojih je 8 salmonidnih, a koja su sagrađena prije više od 30 godina uz djelomičnu pomoć Saveza.

Vjerojatno kao posljedica povećanja broja ribolovaca i smanjenja broja riba u rijekama i jezerima u Europi, a i drugdje, u velikoj je ekspanziji pokret *C & R* (uhvati i pusti). On je na većini lokacija pokazao taj problem. Nekolicina naših stručnjaka, među kojima je i potpisani, očitovala se protiv masovne primjene tog principa, jer se je primijetilo da to u duljem roku dovodi do tzv. negativne selekcije. S tim će se problemom u najskorije vrijeme morati pozabaviti stručnjaci koji se bave selekcijom, jer su do sada prvi rezultati koji su primijećeni pri izradbi ribolovno–gospodarskih osnova pokazali da je došlo do određenog pogoršanja strukture kod nekih vrsta riba, a negdje i do gotovo samog njihova nestanka. Posebno je u takvim vodama primijećen deficit mladi onih vrsta riba koje su zahvaćene tim sistemom, što se objašnjava postajanjem prevelikoga broja riba prestarih za reprodukciju. Mi smo savjetovali da se sistemu *C&R* pristupi samo u zatvorenim jezerima s površinama ne većima od 20 ha. Naravno, i broj takvih objekata treba biti ograničen da ne bi došlo do prevelike konkurencije.

Inače, u Njemačkoj se je u anketi oko 80% ribiča očitovalo protiv principa *C&R*, a stručnjaci, među ostalim, smatraju da na taj način nisu u vodama u potpunosti iskorišteni prirodni uvjeti, što djeluje na smanjenje ukupne produktivnosti. Napokon, princip *C&R* u našoj je ribolovnoj praksi već odavno prisutan jer se broj riba koje se mogu uzeti stalno smanjuje, pa je broj riba koje se mogu uzeti na velikome broju voda samo jedan primjerak, a sve je ostalo *C&R*.

Zakon o slatkovodnom ribarstvu pružio je mogućnost da se na bazi zakonske obveze o evidentiranju svakog ulova analizira cjelokupni ulov športskih ribolovaca, kao i njegova struktura. Za godinu 2004. proveden je prvi put popis ulova riba po vrstama i težini za svakog ribolovca pojedinačno.

Evo tih rezultata:

Ulov športskih ribolovaca u godini 2004.

Vrsta ribe	kg
šaran	233 750
amur	49 652
sivi glavaš	483
bijeli glavaš	314
som	64 354
smud	16 274
štuka	57 920

linjak	2 700
deverika	42 292
jez	6 685
bolan	7 941
babuška	95 012
potočna pastrva	5 990
kalifornijska pastrva	5 839
lipljan	317
mladica	28 (4 kom.)
ostalo	20 478
Ukupno	599 734 kg

Analizirajući ulov od oko 600 tona kojemu treba pribrojiti ulov koji su ostvarili članovi HVIDRA-e, koji opću sliku ne bi bitno izmijenio, možemo reći da ulov i nije tako loš nakon što je godine 2003. bila jedna od najsušnijih u posljednjih 50 godina. No, ako analiziramo ulov po pojedinim vrstama, zadovoljstvu nema mjesta. Glavna riba koja se lovi u Hrvatskoj jest šaran. No, uzme li se u obzir činjenica da je to uglavnom ribnjačarski šaran, prema procjeni, oko 80%, čiji je najveći težinski dio rezultat uzgoja u ribnjacima i kada k tomu još pribrojimo amura, glavaša i kalifornijsku pastrvu, slika je nešto drukčija. Od ukupne količine od oko 600 tona treba, dakle, odbiti oko 200 tona koje otpadaju na ribnjačarski dio uzgoja.

Zadovoljava samo ulov soma kojeg, po svemu sudeći, kormoran ne napada toliko intenzivno kao ostale ribe. Štuke i smuda trebalo bi biti više, dok se kod babuške primjećuje da polako, ali sigurno preuzima dominantno mjesto u ulovu nizinskih vrsta riba. Količine su ulovljenih pastrva potpuno nezadovoljavajuće, dok lipljan, a pogotovo mladica, nestaju s popisa. Ulav od 4 komada mjerskih mladica s 28 kg težine tu ribu stavlja na vrhunsko mjesto ugroženih vertebrata u Hrvatskoj i, ako se s tim problemom najozbiljnije ne uhvatimo u koštac, mladica će nestati s popisa životinjskih vrsta u Hrvatskoj. Ne bi sada imalo nikakva smisla lov mladica zabraniti ili povećati mjeru na 100 cm, nego treba stvoriti uvjete da se ona normalno razvija u našim vodama. A to znači da za svaki kilogram prirasta mladice u vodama u kojima ona živi treba imati na raspolaganju barem 10 kg prirasta bijele ribe, što znači da bijele ribe treba biti barem triput više. A takve ribe danas nema.

Za svih tih 600 — 200 tona ribe ulovljene u rijekama i jezerima športski su ribolovci samo za tzv. državne ribolovnice (državne ih zovemo zato što im cijenu određuje država) uplatiti sljedeće iznose:

I. Godišnje karte				
	24 499	po	400 kn	9 779 600. –
	8 971	po	200 kn	1 794 200. –
	4 208	po	50 kn	210 400. –
			Ukupno	11 784 200. –
II. Dnevne dozvole				
salmonidi	759	po	150 kn	113 850. –
Gacka	1 181	po	250 kn	295 250. –
ostalo	11 314	po	60 kn	678 840. –
			Ukupno	1 087 940. –
			Sveukupno	kn 12 872 140. –

To znači da je športski ribolovac za svaki kg ulovljene ribe u godini 2004. uplatio više od 20 kn, a ako odbijemo 200 tona ribe koje su ribiči uplatili ribnjacima, i više od 30 kn. I to samo na ime državne ribolovnice. A gdje je ostalo? U godini 2005. ta se svota još povećava jer su ukinute ribolovnice po 200 kn za starije ribolovce. Naše je mišljenje da je ovdje dokazano da športski ribolovci jedu najskuplje ribe, jer je cijena proizvodnje u ribnjacima znatno ispod te cijene. Primjerice cijena proizvodnje 1 kg konzumnog šarana kreće se na ribnjacima od 7 do 10 kn/kg fco ribnjak, ovisno o racionalnosti proizvodnje na pojedinom ribnjaku. No, dok riba dođe do krajnjeg potrošača, cijena naraste i nekoliko puta. Primjerice, na zagrebačkoj tržnici Dolac cijena 1 kg šarana iznosi i 35 kn.

Ovdje su samo analizirani troškovi koje ribolovci imaju pri kupnji državne ribolovnice, dok ostali trškovi nisu analizirani, a oni nisu mali. To govori da je športski ribolov već odavno izašao iz područja socijalne kategorije, pa neće začuditi ako se broj ribolovaca počne smanjivati. S obzirom na općepoznate psihofizičke koristi koje su ustanovljene kod športskog ribolovca, to se ne bi smjelo dopustiti. Svi ovi podaci, bez obzira na njihovu moguću netočnost — no točnijih nema, trebaju biti proanalizirani u organizacijama koje se bave politikom športskog ribolova, te valja donijeti zaključke na temelju kojih bi se poboljšala ova dosta sumorna slika u našem športskom ribolovu. Da ne bi bilo iluzija: nije povoljnija situacija ni na našim šaranskim ribnjacima koji po proizvodnim rezultatima nisu ni blizu prijeratnima, a nekada su to bile najrentabilnije organizacije u poljoprivredi. Jedino je zadovoljavajuća situacija u salmonidnom ribnjačarstvu.

Nakon provedenih analiza smatramo da treba slijediti i radikalna promjena gospodarske politike na ribolovnim vodama. Naglasak treba biti na eliminaciji viška kormorana, zatim na poribljavanju riba mladih uzrasnih klasa koje će svoj optimalni reprodukcijski ciklus obaviti u rijekama i jezerima, a ne na ribnjacima. Ne smijemo više strance dočekati praznim vodama i skupim dozvolama, a onda čitati u stranim časopisima da su prevareni.

Prof. dr. Krešimir Pažur